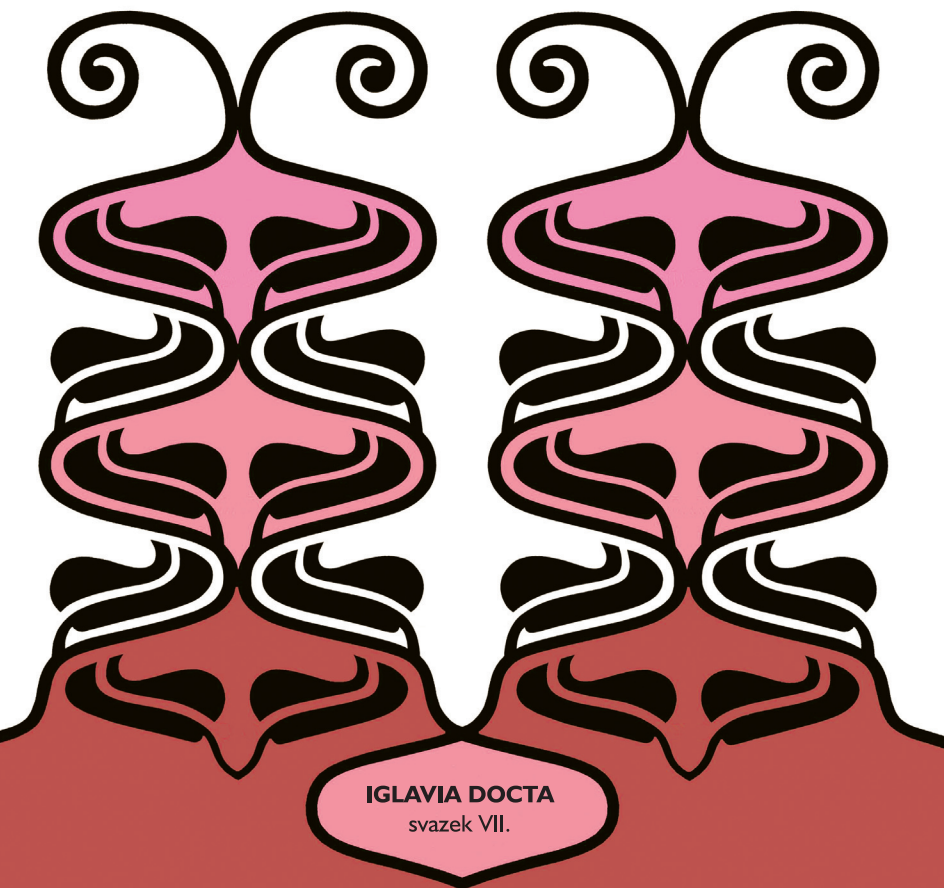

Viri docti Iglavienses

(Učení muži jihlavští aneb deset rektorů
jihlavské latinské městské školy)

Martin Hemelík

Viri docti Iglavienses

(Učení muži jihlavští aneb deset rektorů
jihlavské latinské městské školy)

Veduta Jihlavy od Jana Willenberga, konec 16. století.

Velké pečetidlo města Jihlavy, počátek 17. století.

Martin Hemelík

Viri docti Iglavienses

(Učení muži jihlavští aneb deset rektorů
jihlavské latinské městské školy)

IGLAVIA DOCTA
svazek VII.

Jihlava 2014

Vydáno při příležitosti nedávného 390. výročí zániku slavné jihlavské
vyšší latinské humanistické školy.

© Martin Hemelík 2014

© akad. malíř Vladimír Netolička 2011

(První kresebný návrh obálky.)

© Lukáš Mikula 2014

© Vysoká škola polytechnická Jihlava 2014

Poděkování:

Autor touto cestou děkuje paní Mgr. Petře Cilové za přepečlivé pročtení rukopisu, korekce nejružnějších pochybení a veškeré poznámky a připomínky k textu.

Obsah

Pár slov na úvod.....	7
O správcih městských škol neboli o rektorech.....	11
Rektoři vyšší humanistické latinské školy v Jihlavě.....	16
I. Matthias Eberhardt.....	17
II. Joachim Pistorius.....	22
III. Joannes Ursinus.....	24
IV. Michael Abelus.....	28
V. Joachim Golcius.....	32
VI. Casparus Pelargus.....	35
VII. Petr Schmilauer.....	37
VIII. Joannes Georgius Ficlerus.....	40
IX. Paulus Mullerus.....	42
X. Joannes Ebehardt.....	43
Přílohy.....	45
O studentské statečnosti aneb poučná historie z počátků vyšší latinské humanistické školy v Jihlavě.....	48
O svobodné vůli aneb spor jihlavské školy s jihlavskou farou.....	51
O nezbedném mistru aneb kterak nemravnost byla „potrestána“!.....	55
Školní výtržnosti aneb kterak studenti svého rektora chránili.....	58
Použitá literatura.....	61

Pár slov na úvod

Ediční řada drobných monografií IGLAVIA DOCTA měla a má za úkol, jak už bylo vícekrát vysvětleno v jejích předchozích šesti svazcích, přiblížit a představit ve veřejnosti přístupné a čtenářsky vstřícné podobě postavy a osobnosti jihlavské historie, které později nějakým způsobem vynikly v oblasti kultury, vzdělanosti, vědy či umění.

Ve čtyřech¹ z dosavadních šesti svazků této ediční řady byli mimo jiné představeni čtyři vynikající studenti či absolventi jihlavské vyšší latinské humanistické městské školy, jež byla chloubou královského města ve druhé polovině 16. století a na počátku 17. století. Vavřinec Benedikt z Nudožer, Martin Bacháček z Nauměřic, Jan Campanus Vodňanský, Zdeněk Brtnický z Valdštejna – tak zněla jejich jména, která se zapsala významným způsobem do české a moravské kulturní historie.²

V této souvislosti je nutno připomenout fakt, že se jim dostalo na této vzdělávací instituci důkladného a obsáhlého vzdělání mimo jiné proto, že zde působili vynikající pedagogové a že v jejím čele stáli skvělí školští správcí neboli rektori.

Tato okolnost byla velice dobře známa již nedlouho po vzniku školy. Proto se obecně očekávalo od jihlavské vyšší latinské školy, že se zde studentům dostane výborné průpravy pro další univerzitní studia. Jihlavská vyšší latinská škola měla totiž od počátku velmi

¹ Jedná se o svazky I., II., III. a VI. ediční řady IGLAVIA DOCTA vydané Vysokou školou polytechnickou Jihlava v letech 2011 – 2014.

² Kromě nich přirozeně studovalo na jihlavské škole či ji dokonce absolvovalo mnoho dalších významných osobností – Linhart Nepomucký z Nepomuk, Matouš Carolides, Jan Mylius Iglaviensis, Václav Vroutecký aj. Viz Marek, F.: Humanistická škola v Jihlavě, in: *De vita scholastica aneb o životě ve školách*, ed. M. Hemelík, VŠPJ, Jihlava 2011, str. 19-26.

dobře navázány kontakty se zahraničními univerzitami, především s protestantskými univerzitami ve Wittembergu a Frankfurtu nad Odrou. Mohla tedy poskytnout kvalitnější přípravu než jiné partikulární školy řízené a ovlivňované pouze pražskou univerzitou.³

Ač mnozí z pedagogů či správců školy byli cizinci⁴, přesto je během jejich jihlavského působení svázaly s kulturním a společenským prostředím královského města mnohé svazky, a proto plným právem náleží do okruhu těch, kteří měli pro kulturní historii Jihlavy značný význam. Vždyť se mezi nimi nalézali nejen univerzitní mistři, tedy velice učení a vysoce vzdělaní muži, kteří se věnovali akademické dráze, ale někteří z nich prosluli i na poli literárním jako pozoruhodní, latinsky píšící humanističtí básníci. Když přicházeli do Jihlavy, měli za sebou často poměrně bohaté literární zkušenosti.

Výše uvedené skutečnosti měly ještě jeden výrazný efekt. Obecně totiž platí, že v 16. století byl humanistický literární ruch na Moravě značně slabší než v Čechách.⁵ Pouze královské město Jihlava se tomuto obecnému soudu vymyká.

Právě kvůli existenci výjimečné vzdělávací instituce a jejím výborným kontaktům se zahraničními univerzitami patřila Jihlava ve druhé polovině 16. století k velice významným střediskům rozvoje latinského humanismu, jež bylo srovnatelné s mnoha českými středisky, a tvořila mezi moravskými městy jedinečnou výjimku. Také v nich (v Olomouci, Prostějově, Litovli, Novém Jičíně, Valašském Meziříčí atd.) sice existovala humanistická produkce, ale

³ Martínek, J.: *Martiniana. Studie o latinském humanismu v českých zemích*, Academia, Praha 2014, str. 154.

⁴ Tato okolnost je dána tím, že Jihlava tehdy už dlouhá staletí patřila do okruhu německojazyčných měst. J. Martínek označil Jihlavu za „nejjižnější město německého latinského okruhu“. Přitom se však jihlavští učené muži a literáti nestranili ani kontaktů s pražskou univerzitou, kontakty s univerzitami říšskoněmeckými ovšem měly primát. Srov. Storchová, L.: *Paupertate styloque connecti (Utváření humanistické učené komunity v českých zemích)*, Skriptorium, Praha 2011, str. 275 a násl.

⁵ Blíže k tomu viz Martínek, J.: cit. dílo, str. 59.

v daleko menší míře a s podstatně menším významem.⁶

V jihlavském prostředí lze na rozdíl od jiných moravských měst sledovat v 16. století i na počátku 17. století nepřetržitý literární vývoj.⁷ Pravda, rozhodující podíl na něm vždy neměli rodilí Moravané. Básnickou humanistickou tvorbu pěstovali především rodáci z ostatních zemí Koruny české, popřípadě z Německa.⁸

Na druhé straně se tak do královského města dostávali nositelé humanistické tvorby, kteří s sebou většinou přinášeli zkušenosti s velmi rozvinutou literární a učeneckou produkcí, což se nemohlo neprojevit na jejich působení v jihlavském prostředí.⁹

Je proto zcela přirozené, že má-li ediční řada dobře a správně posloužit svému hlavnímu účelu, pak by měla být jména rektorů jihlavské městské humanistické školy (celkem jich bylo mezi lety 1561 – 1623 deset, respektive jedenáct, pokud mezi ně počítáme i jednoho konrektora, jenž dočasně zastával pozici rektora více než jeden rok a zaslouží si tedy, aby jeho jméno bylo rovněž uvedeno) v rámci ediční řady IGLAVIA DOCTA připomenuta.¹⁰

Sedmý svazek této ediční řady bude proto věnován právě jejich představení. Zcela v duchu zpracování předchozích svazků se bude jednat také v tomto případě pouze o krátké biografické představení, jehož hlavním účelem je čtenářsky vstřícné připomenutí těchto pozoruhodných a zajímavých postav jihlavské kulturní historie.

⁶ Tamtéž, str. 65.

⁷ K tomu srov. Marek, F.: Jihlavští humanisté, in: *František Marek (Studie, texty, básně)*, ed. M. Hemelík, ed. řada IGLAVIA DOCTA, sv. V, VŠPJ, Jihlava 2013, str. 12-56.

⁸ Martínek, J.: cit. dílo, str. 65-66.

⁹ Tamtéž, str. 66.

¹⁰ Ostatně v přehledu jihlavských humanistů se většinou vedle jmen Bernarda Sturmia, Jana Hynka z Velínova, Caspara Stolshagia aj. uvádí minimálně jména tří rektorů jihlavské latinské školy. Viz Martínek, J.: cit. dílo, str. 65. Rovněž viz Marek, F.: Jihlavští humanisté, cit. vydání, str. 12-56.

(Zvláštní přílohou zpestřující celé představení pak budou některé zajímavé příběhy týkající se postav rektorů.)

Pokud by zároveň takové představení nebylo jen informativní a popularizující, ale stalo by se rovněž podnětem či inspirací k dalšímu důkladnějšímu a podrobnějšímu bádání v historii jihlavského „zlatého věku“, splnil by sedmý svazek ediční řady IGLAVIA DOCTA svůj účel vrchovatě.

Martin Hemelík
editor řady

O správcích městských škol neboli o rektorech

Městské školství v Českém království i Markrabství moravském prodělalo během vrcholného středověku a raného novověku poměrně složitý institucionální i konfesionální vývoj v souvislosti s mnoha společenskými změnami, které v české a moravské společnosti probíhaly v 15. a 16. století. V souvislosti s tím se přirozeně strukturálně proměňoval na těchto vzdělávacích institucích i učitelský sbor.

V čele učitelského sboru a celé vzdělávací instituce však vždy stál nejvyšší školní správce neboli vrchní „oficiál“, jehož jmenovitě označení se často v různých dobách a na různých místech dosti lišilo.

Nejvyšší představitel městské školy byl označován jako „*ludimagister*“, „*ludus literarius*“, „*gymnasi archa*“, „*director*“, „*magister*“, ale také „*rector*“, „*rector puerorum*“, „*rector scholae*“ apod. (Na českém a moravském venkově se nejčastěji označoval správce školy jako „bakalář“ (*baccalaureus*). Původní základní akademický gradus zde byl ztotožněn s označením úředního postavení.)¹¹

Během 16. století, kdy se celá sféra školství úspěšně rozvíjela a na některých vynikajících městských školách, jihlavskou nevyjímaje, výrazně rostl počet členů učitelského sboru, se začalo přesně rozlišovat postavení školských „oficiálů“.

Na konci tohoto století se již ustálilo označování jednotlivých učitelských pozic: v čele školy stál rektor (*rector*), jeho zástupcem byl konrektor (*conrektor*), dále zde byl kantor (*cantor*). Tito činovníci byli považováni za osoby duchovního stavu. Řadoví učitelé byli obecně označováni jako kolegové (*collegae*), jednotlivě

¹¹ Blíže viz Winter, Z.: *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XVI. století a XVII. století; kulturně historický obraz*, Praha 1909, str. 144 a násl.

pak jako vyučující kolegové (*collegae docentium*).¹²

Postava vedoucího „oficiála“ na jihlavské městské latinské škole byla zprvu (podobně jako na jiných městských školách) vybírána městskou radou, která přitom výrazně spolupracovala s vrchním městským kazatelem.

Po roce 1604 byla pak tato pravomoc přenesena na tzv. „školní pány“ (*Schulherren*), kteří měli vykonávat nad vším, co souviselo se školou, dohled. Jmenování nového rektora školy ovšem stejně muselo být odsouhlaseno městskou radou a vrchním městským kazatelem.¹³

Přirozeně byly na osobnost nejvyššího představitele školy kladeny vysoké nároky. Vždyť mu byli podřízeni a povinováni bezmeznou poslušností všichni učitelé i žáci. Vzhledem k tomu, že vyučoval v nejvyšších třídách a zejména náboženství, musel být absolventem teologických univerzitních studií a zároveň musel „být pevný ve víře“, tj. v luterské podobě protestantismu.

Měl být tedy „zbožný a učený a zběhlý v uměních“, tj. v těch oborech, které museli ovládnout studenti, kteří posléze pokračovali na evropských univerzitách v dalším studiu.

Takové požadavky mohly být naplňovány pouze za předpokladu úzké spolupráce s vlivnými a zkušenými pedagogy z tehdejších protestantských univerzit, zejména německých, resp. saských. Jejich profesori a doktoři teologie, mající určitý vztah

¹² Bliže viz Wallner, J.: Geschichte des k.k. Gymnasiums zu Iglau, in: *Einunddreissigstes Programm des k.k. Staats-Ober-Gymnasiums zu Iglau. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1880-1881*, str. 17 a násl. Rovněž viz *Velké Meziříčí v zrcadle dějin*, Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Brno 2008, str. 132.

¹³ Wallner, J.: cit.dílo, str. 17.

k Jihlavě a její vyšší latinské škole, byli hlavními poradci při výběru nového rektora jihlavské školy.

Nebyl to nijak lehký a snadný proces. Na jedné straně mohlo dojít k tomu, že přes kladná doporučení vybraný kandidát nevyhovoval představitelům města Jihlavy. Na straně druhé často bylo dojednávání a výběr kandidáta spojen s poměrně obsáhlou korespondencí, která přirozeně celý proces výrazně prodlužovala.

Když bylo dojednávání úspěšné, následovalo další přezkoumávání vhodnosti kandidáta například v oblasti pevnosti protestantské víry, přičemž měl hlavní slovo vrchní městský kazatel.

Na závěr celé této procedury, pokud byla úspěšná, byl kandidát na rektora pozván na náklady města Jihlavy a po svém příjezdu slavnostně uveden do své funkce.

Ve slavné kronice Leupoldově¹⁴ se zachoval popis takové rektorské „*introductio*“ (uvedení do funkce) v souvislosti s nástupem rektora Petra Schmilauera ze Smilova v roce 1606.¹⁵

Na úvod celého ceremoniálu vystoupil se svou řečí tehdejší vrchní městský kazatel (*pastor primarius*) M. Daniel Grassl. Touto řečí oslovil shromážděné učitele a žáky a jejím obsahem byl rozklad týkající se „*dignitas literarum*“ (důstojnosti vzdělání, umění a věd). Na závěr svého vystoupení představil nově nastupujícího rektora školy.

Vlastní ceremoniální uvedení do funkce provedl ve jménu a v zastoupení městské rady český městský písař Jan Hynek z Velínova, který nově nastupujícímu rektoru předal prut a knihu –

¹⁴ Jedná se o jihlavskou kroniku Martina Leupolda z Löwenthalu *Chronik der Stadt Iglau*, ed. Ch. d'Elvert, Brno 1861.

¹⁵ Popis převzat z Wallnerova textu, str. 18.

tj. znamení jeho moci a odpovědnosti – a rovněž klíče od školy – symbol rektorské funkce.

Shromáždění učitelé a žáci pak slavnostně slíbili novému představiteli školy poslušnost a vzdali mu příslušnou úctu. Poté promluvil odstupující rektor Mistr Casparus Pelargus a opět vrchní městský kazatel. Celou slavnost zakončil slavnostní zpěv „*Te Deum laudamus...*“ (Tebe Bože chválíme).

Rektor městské humanistické latinské školy v Jihlavě patřil mezi čelní osobnosti města. Na konci 16. století byl městskou radou honorován ročním příjmem 80 kop grošů. Ale i když se k tomuto příjmu připočetla tzv. *accidentia*, tj. příjmy z vedlejších činností, například vedení pěveckého sboru, organizace a nastudování školních divadelních představení atd., ukazuje se, že toto ocenění nebylo příliš vysoké, neboť řada rektorů nakonec dala přednost lukrativnějším místům výkonu duchovní služby.¹⁶ Tato skutečnost vynikne, pokud jsou srovnány příjmy jiných významných představitelů města – městského písaře, městského lékaře, městského kazatele apod. (Jen pro ilustraci uveďme, že například městský lékař byl tehdy honorován ročním příjmem 120 kop grošů, tedy o polovinu vyšším než rektor vyšší latinské školy.)

Jakým způsobem se zařazovali rektori jihlavské školy do celkového života města a jeho kulturního prostředí, budeme sledovat při osudech jednotlivých osobností.

¹⁶ Srov. Wallner, J.: cit. dílo, str. 20

**Rektoři vyšší latinské humanistické školy
v Jihlavě**

Prvním rektorem nově založené vyšší jihlavské městské latinské školy byl v letech 1561 – 1571

Matthias EBERHARDT (Eberhart, Eberhard).

Jihlavský rodák, který získával své první vzdělání na nižší jihlavské městské škole, jež se během první poloviny 16. století změnila na školu latinskou. (Jejími rektory byli Petrus Zesius, mistr Jacobus, Esaias Tribauer, Johannes Tapineus a Wenceslaus Mathusius.¹⁷ Matthias Eberhardt zde studoval zřejmě za rektora Petra Zesia či mistra Jacoba.) Později studoval tři a půl roku na škole v Jáchymově za rektora Kašpara Eberhardta. Při těchto studiích prokázal nejen své schopnosti, ale získal rozhodující předpoklady pro studia návazná.

Jak bylo tehdy obvyklé, za nimi se vydal do zahraničí. Nejvyšší stupně vzdělání získal na univerzitě ve Wittembergu. Zde se zapsal 28. dubna 1556 a po čtyřech letech studia byl promován na magistra (8. srpna 1560). Jeho studia byla podporována jihlavskou městskou radou.¹⁸

Prostřednictvím jihlavského měšťana Hanse Leupolda (jeho syn Martin¹⁹ se posléze stal nejslavnějším jihlavským kronikářem té doby), který kdysi také studoval ve Wittembergu, oslovila jihlavská městská rada Matthiase Eberhardta zvacím dopisem ze dne 11. února 1561. (Bylo to vcelku přirozené, neboť Matthias Eberhardt již dříve nabízel rodnému městu své služby.) Městská rada uložila

¹⁷ Srov. Pisková, R. a kol.: *Jihlava*, Lidové noviny, Praha 2009, str. 303.

¹⁸ Viz *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě. Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia cultae*. Eds. A. Truhlář, K. Hrdina, J. Hejnic, J. Martinek, sv. 2, Praha 1966, str. 98.

¹⁹ Jedná se o Martina Leupolda z Löwenthalu. (Viz poznámka č. 14)

novopečenému magistru, aby svou školní činnost v Jihlavě zahájil na den sv. Michaela, tj. 28. září.²⁰

V tomtéž roce také jihlavská městská rada rozhodla, že stará školní budova, která již naprosto nevyhovovala, bude zbourána a bude vystavěna zcela nová budova školy. Stavba se ovšem poněkud protáhla a byla dokončena až v následujícím roce.

Matthias Eberhardt zahájil vyučování podle nařízení v náhradních prostorách dominikánského kláštera sv. Kříže. Zde působil celý jeden rok.²¹

Nová školní budova byla slavnostně otevřena 7. listopadu 1562. Žáci i učitelé se předtím zúčastnili slavnostního průvodu, jenž vyšel z farního kostela, kde bylo provedeno *Te Deum laudamus...* a zazpívány nešpory.

O vlastní činnosti Matthiase Eberhardta jako rektora nově zřízené vyšší latinské městské školy neexistuje příliš mnoho pramenných zpráv. Školu řídil celkem deset let do roku 1571.

Zajímavou se jeví zpráva²² o tom, že jihlavská městská rada se na počátku roku 1562 obrátila na vysoké učení pražské s tím, že žádá o návrh osobnosti vhodné pro zastávání rektorského úřadu.

Je to poněkud zvláštní, neboť v téže době Matthias Eberhardt již školu řídil. Na žádost jihlavské městské rady odpověděl tehdejší rektor pražské univerzity Mistr Jiří ze Sudet dopisem, ve kterém objasňuje, že měl velice vhodného kandidáta v osobě Mistra Erharda ze žatecké školy, avšak ten již mezitím obdržel výhodnější post v Brüxu. Místo něj tedy rektor pražské univerzity navrhuje Mistra

²⁰ Wallner, J.: cit. dílo, str. 21.

²¹ O některých okolnostech Eberhardtova působení v klášteře sv. Kříže viz příloha I.

²² Převzato z textu J. Wallnera, str. 23.

Matthiase Rokoncía, rektora školy v Kutné Hoře, vysoce vzdělaného rodáka z maďarského města Thurocz.

Jak byla celá situace vyřešena, není přesně známo. Je možné, že nějaký čas vedli jihlavskou školu Matthias Eberhardt a Matthias Rokoncius společně, jeden jako rektor a druhý jako jeho konrektor. V každém případě v době otevření nové školní budovy již stál v čele školy pouze Matthias Eberhardt, protože Matthias Rokoncius se slavnosti při otevření nové školy nedožil. Zemřel totiž necelý měsíc předtím, 19. října 1562.

Mistr Matthias Eberhardt byl člověkem velice vzdělaným, s širokým duchovním obzorem a nadáním. Nebylo proto nic podivného na tom, že se někdy dostával do ostřejších názorových konfliktů se svými poněkud úzkoprsými současníky.

Takto se například ocitl v roce 1568 v osobním sporu s jihlavským českým kazatelem Mistrem Šimonem Levou.²³ (Nebylo to ovšem nijak překvapující. M. Šimon Leva byl totiž velice hašteřivým a nesnášenlivým kazatelem, který měl dva roky předtím spor i s městským lékařem dr. Myliussem a o dva roky později i s jihlavským radním, již zmíněným Hansem Leupoldem.)

Své působení v pozici rektora školy ukončil Matthias Eberhardt v roce 1571 v souvislosti s tím, že ho jihlavská městská rada povolala na místo jihlavského církevního správce po zemřelém Esiasovi Tribauerovi. Krátce nato se Eberhardt odebral do Wittembergu, kde byl 10. února 1572 ordinován.

Nedlouho potom v roce 1573 se ovšem dostal do prudkého sporu s jihlavskou městskou radou. Spor nakonec nabyl takových rozměrů, že musel zasahovat i panovník.

²³ Wallner, J.: cit. dílo, str. 23 a násl.

5. září 1574 měl Matthias Eberhardt poslední kázání ve své rodné Jihlavě. Hned potom odcestoval do Banské Štiavnice, kde přijal místo superintendenta.²⁴ Jeho působení na Slovensku však rovněž nebylo prosto různých sporů a polemik.

Mistr Matthias Eberhardt zemřel 28. června 1580. Epitafium mu složil jeho žák, básník Jáchym Hynconius (bratr vynikajícího českého a posléze vrchního městského jihlavského písaře Jana Hynka z Velínova, jedné z nejpozoruhodnějších postav jihlavské historie) pod názvem „*θρηνος τριων αρετων ...*“²⁵ (Nárek třech ctností – Zbožnosti, Piety a Víry.)

Kromě své odborné činnosti, pedagogického působení a činnosti nejvyššího představitele nově zřízené vyšší latinské městské školy v Jihlavě byl Mistr Matthias Eberhardt znám též jako latinsky píšící humanistický básník a prozaik. Z jeho skladeb básnických i prozaických uvedme alespoň:²⁶

Carmen sapphicum summam spiritualium et corporalium petitionum continens in gratiam scholasticorum Iglavensium compositum a M. Matthia Eberhart Iglaviensi. Witebergae excudebat Laurentius Schvenck 1561.

(Sappfická báseň obsahující souhrn duchovních a tělesných žádání ve vděku jihlavským žákům složená M. Matthiasem Eberhardtem Jihlavským.)

Epithalamia in honorem Matthei Dabroneri Iglaviensis, honestarum artium baccalaurei, et castissimae virginis Ursulae, filiae Matthei Gleuchsner, civis Iglaviensis, scripta a praeceptoribus et discipulis in schola Iglaviensi rectore M. Matthia Eberhardo.

²⁴ Všeobecně platí, že slovenská báňská města měla s Jihlavou téměř nepřetržitě kulturní styky. Martínek, J.: cit. dílo, str. 327.

²⁵ *Rukověť humanistického básnictví ...*, cit. vyd., str. 98.

²⁶ Tamtéž.

Vitebergae anno 1565.

(Gratulační báseň ke svatbě Matthiase Dabronera a Uršuly, dcery Matthiase Gleuchsnera ...)

Matth. Eberharti scholastica trium psalmorum explicatio, scilicet 32, 91 et 133. Witenbergae 1572.

(Školské vysvětlení tří žalmů od Matthiase Eberhardta, a to žalmů č. 32, 91 a 133.)

Kromě toho například přispěl i do oslavného tisku *Epicedia Noviliana*,²⁷ který byl vydán v roce 1559 při příležitosti úmrtí významného jihlavského měšťana a humanistického básníka Mistra Martina Noviliana.²⁸

Vzhledem k jeho vzdělanosti, širokému kulturnímu rozhledu i básnickému talentu je zřejmé, že působení Mistra Matthiase Eberhardta bylo pro nově zřízenou vyšší latinskou humanistickou městskou školu v Jihlavě velmi přínosné. Mimo jiné o tom svědčí i délka jeho rektorátu (v celé historii školy druhý nejdelší rektorát). Jeho následovníci měli rozhodně nač navazovat.

²⁷ František Marek (*Studie, texty, básně*), cit. vyd., str. 20-21. Viz též Marek, F.: *Jihlava ve věších staletí*, Havlíčkův Brod 1960, str. 36 a násl.

²⁸ Text tohoto sborníku mimo jiné dokazuje, že skrze osobu Mistra Eberhardta byla jihlavská vyšší latinská škola chápána jako součást komunity německého latinského humanismu. Ostatně přispěli do něj i humanističtí básníci z Vídně, například Kašpar Cropacius, jinak rodák z Plzně. Srov. Storchová, L.: cit. dílo, str. 276.

Druhým rektorem vyšší jihlavské městské latinské školy byl
v letech 1572 – 1576

Joachim BECKHER (latinsky zvaný PISTORIUS).

O jeho působení v rektorské pozici je dostupných ještě méně zpráv než v případě jeho předchůdce. Pocházel z Frankfurtu nad Odrou a po čtyřech letech působení v Jihlavě odešel na pozvání braniborského markraběte Jana Jiřího do Berlína, kde nastoupil jako rektor kurfiřtského gymnázia.

O dva roky později se již stal univerzitním profesorem teologie na frankfurtské univerzitě. Je patrné, že Joachim Pistorius musel být mužem vybaveným mnoha vynikajícími vlastnostmi. Jinak by nemohl absolvovat v relativně krátkém čase tak skvělou akademickou dráhu.

Okolnost Pistoriova působení na frankfurtské univerzitě se ukázala později být pro jihlavskou školu velice významnou. Ač totiž rektor Pistorius nepůsobil v Jihlavě příliš dlouho, velice si ji oblíbil. Proto také mohla mít jihlavská městská rada v dr. Pistoriusovi dobrého a spolehlivého rádce při vyhledávání osob vhodných pro uplatnění na vyšší městské humanistické škole.²⁹ A nutno podotknout, že jeho služeb, rad a informací skutečně plnohodnotně využívala.

Jak již bylo uvedeno v úvodním slovu, takové kontakty jihlavské městské rady a vyšší latinské školy byly tím důležitým momentem, který během druhé poloviny 16. století ozvlášťoval postavení Jihlavy mezi moravskými městy.

²⁹ Viz Marek, F.: *Humanistická škola v Jihlavě*, cit. vydání, str. 38 a násl.

Ještě jedna okolnost je pozoruhodná. Mistr Joachim Pistorius byl totiž nejen velmi vzdělaný muž a humanista s širokým rozhledem, ale patřil také (což nebylo obvyklé) mezi velice zámožné obyvatele Jihlavy.

Dochovaly se záznamy o jeho půjčkách poměrně vysokých částek jihlavským občanům. Například takto půjčil 150 tolarů městskému lékaři dr. Jakubu Horstovi, který ho léčil.³⁰

³⁰ Viz Wallner, J.: cit. dílo, str. 34.

Třetím rektorem vyšší jihlavské městské latinské školy byl v letech
1577 – 1583

Joannes URSINUS.

Narodil se v roce 1545 v durynském Marlishausenu. Vyšší typ studií absolvoval ve Wittembergu a posléze na univerzitě v Jeně. V roce 1567 úspěšně zakončil svá studia jako magister filosofie a začal působit na chlapecké partikulární škole ve Wittembergu. Tento pedagogický post však považoval pouze za přechodný, neboť jeho cílem bylo získat vyšší akademické posty, nejlépe pak profesuru na wittemberské univerzitě.

Na počátku jara 1577 se obrátila jihlavská městská rada na své přátele ve Wittembergu s tím, že se hledá vhodná osoba pro obsazení rektorského místa na jihlavské vyšší latinské škole. Na jejich doporučení se jihlavští radní obrátili zvacím dopisem na Mistra Joanna Ursina. V tomto dopise z 5. května 1577 nabízeli Ursinovi pevný roční plat a bohatá *accidentia* (vedlejší příjmy). Na druhé straně požadovali, aby nový rektor byl čistého protestantského tzv. augsburského vyznání.³¹

Vzhledem k tomu, že profesorské místo na univerzitě ve Wittembergu se v té době zdálo příliš vzdálené, Ursinus nabídku jihlavských radních přijal. Zároveň si i on kladl jisté podmínky svého přijetí nabízeného rektorského místa. Předně žádal, aby mu jihlavská městská rada poskytla povoz a průvodce na cestu z Wittembergu do Jihlavy. Povoz měl sloužit k přepravě celé jeho rodiny (manželky a dětí), osobních věcí, knih atd.

³¹ Viz Wallner, J.: cit. dílo, str. 34.

Formuloval také své požadavky vzhledem k vlastnímu rektorskému působení, ke kterému hodlal přistoupit s veškerou vážností a odpovědností. Proto žádal, aby městská rada uspořádala v jihlavské škole „*examen generale*“ (všeobecné přezkoušení), při kterém by učitelé i žáci předvedli vše, čím se mohou pochlubit jako výsledky své minulé práce. Jednalo se mu totiž o to, zjistit, nač může případně navázat a co může zlepšit, zdokonalit a případně v jakém směru může pedagogické působení rozšířit.³² (Nelze nepodotknout, že podobný přístup byl vhodný nejen v raném novověku, ale v mnohém směru by se vyplatil i dnes.)

Nutno poznamenat, že Joannes Ursinus skutečně vložil do svého zastávání rektorské funkce velkou energii, pílil i všechno své nadání. Tím dokázal nejen řídit jihlavskou školu pevnou rukou, ale zároveň se jeho vliv prosazoval také v celém veřejném životě královského města. Kromě toho vedl příkladně bezúhonný a vysoce mravný život, což přirozeně bylo ideálním vzorem pro jeho podřízené učitele i pro studenty.

Není nic překvapivého na tom, že se nemohlo právě z tohoto důvodu jeho jihlavské působení obejít bez střetů, konfliktů a polemik. K prvnímu velkému střetu došlo v roce 1581 a jeho iniciátorem byl jihlavský městský kazatel (*pastor primarius*) dr. Joannes Hedericus (Heidenreich). Jednalo se o spor velice ostrý a vážný, při kterém byl Ursinus obviňován dokonce z kacířství.³³

Vzhledem k takové povaze sporu bylo zřejmé, že wittemberský mistr nebude moci dlouho zastávat rektorskou pozici. Proto se snažil zajistit si v Jihlavě další zabezpečení své existence.

Jeho první manželka, kterou si přivezl z Wittembergu, zřejmě záhy po příjezdu do Jihlavy zemřela. Svou druhou ženu našel Ursinus

³² Marek, F.: cit. dílo, str. 39.

³³ Bliže k podstatě sporu viz příloha II.

mezi jihlavskými měšťankami. Do manželství přinesla nejen měšťanský dům, ale také várečné právo.

V roce 1582 uzavřel Mistr Ursinus již třetí sňatek s paní Agátou, vdovou po Volfu Jankovi. V souvislosti s tím žádal o přenesení várečného práva na svou osobu a chtěl, aby byl přijat do stavu jihlavských měšťanů a várečníků.

Tím ovšem proti sobě ještě více popudil nejen hašteřivého dr. Hederica, ale i vážené jihlavské radní, kteří mu jasně dali najevo, že takové věci nejsou slučitelné s rektorským místem a že si tedy hodlají najít nového nejvyššího představitele školské instituce. Znechucen tímto postupem Ursinus opustil nejen rektorské místo, ale nakonec odešel také z Jihlavy.³⁴

Naskytla se mu opravdu vhodná příležitost. Mistru Ursinovi totiž bylo nabídnuto velmi zajímavé uplatnění na jiné rektorské pozici. Ve Velkém Meziříčí vznikla v roce 1576 iniciativou paní Aleny Meziříčské z Lomnice, paní na Velkém Meziříčí, vyšší luteránská škola, resp. šlechtické gymnasium (*gymnasium illustre*). Taková nabídka se přirozeně neodmítá, a tak se Joannes Ursinus stal jedním z prvních rektorů nově vzniklé školy, která se záhy stala jednou z nejvyhledávanějších na Moravě.

Jak dlouho ve Velkém Meziříčí Joannes Ursinus působil není přesně známo. Z jeho korespondence s jihlavskou městskou radou, která se týkala zejména majetkoprávního vyrovnání po smrti manželky Agáty v roce 1590, je zřejmé, že ještě v roce 1595 působil ve Velkém Meziříčí jako rektor šlechtického gymnázia. (Pravděpodobná délka Ursinova působení ve Velkém Meziříčí byla 12 let, tj. spravoval nově zřízenou školu mezi lety 1584 – 1596.³⁵)

³⁴ Marek, F.: cit. dílo, str. 40-41. Blíže k celému sporu viz příloha II.

³⁵ *Velké Meziříčí v zrcadle dějin*, cit. vydání, str. 131.

Další jeho osudy nejsou známy, protože o nich chybí jakékoli zprávy. Jedinou zprávou je oznámení o jeho úmrtí v roce 1616. Zemřel v německém Anhaltsku.

Mistr Joannes Ursinus byl nejen výborným pedagogem a organizátorem školského života, což osvědčil jako rektor dvou tehdy nejznámějších vyšších škol v Markrabství moravském, ale také pozoruhodným latinsky píšícím básníkem.

Je například autorem skladby *Carmen Lugubre in obitum M. Petri a Tulechowa* (Žalozpěv na smrt Mistra Petra Codicilla z Tulechova), kterou vydali Codicillovi přátelé ve sbírce *Epitaphia* v roce 1589.

Kromě toho sepsal i mnohé příležitostné básně či básnické skladby uveřejněné v *Collectiones poetarum bohemarum*.³⁶

³⁶ Marek, F.: cit. dílo, str. 43.

Čtvrtým rektorem vyšší jihlavské městské latinské školy byl
v letech 1583 – 1585

Michael ABELUS.

Tento pozoruhodný muž renesančních vlastností a velkého životního rozmachu se narodil v roce 1542 ve Frankfurtu nad Odrou v rodině místního kramáře. Svá vyšší a vysoká studia absolvoval v Lipsku.

Od roku 1567 působil v lužické Lubani jako vychovatel šlechtických synů, nicméně záhy se dostal do různých konfliktů (pravděpodobně kvůli svému rozmarnému způsobu života a uvolněným mravům, což se ostatně projevilo i později při jeho jihlavském působení), z nichž nejzávažnější byl spor s místním kazatelem Zikmundem Suevem. Bohužel, nakonec tento spor vedl k tomu, že Michael Abelus byl z Lubaně vypovězen.

V té době ovšem již sepsal několik znamenitých básnických skladeb a jednu pozoruhodnou prozaickou knížečku a díky tomu se stal poměrně známým poetou a literátem a císař Rudolf II. mu udělil titul „*poeta laureatus imperialis*“ (říšský básník vavřínem ověnčený) a zároveň ho obdařil titulem šlechtickým.³⁷

Jakým způsobem se básník Abelus stal předmětem zájmu jihlavské městské rady při vyhledávání náhrady za odstoupivšího rektora Ursina, není známo.

Nicméně již v listopadu 1583 oznámil Abelus písemně jihlavským radním svůj příjezd do Prahy s úmyslem nastoupit na pozici rektora

³⁷ Marek, F.: cit. dílo, str. 43.

jihlavské školy. Na počátku listopadu však nemohl svůj úmysl realizovat kvůli řádění morové epidemie, v důsledku které byly uzavřeny školy.

O měsíc později, 13. prosince 1583, byl pak Michael Abelus slavnostně uveden do úřadu rektora jihlavské vyšší latinské školy. Zprvu bylo třeba zabránit případným sporům s městským kazatelem dr. Hedericem. Ukázalo se ovšem, že toho nebude třeba, neboť v závažných konfesijních otázkách nebylo mezi novým rektorem a městským kazatelem zásadního rozdílu.

Oč méně sporů a konfliktů vznikalo v oblasti otázek náboženských, o to více sporů a konfliktů vznikalo kolem způsobu života nového jihlavského rektora.

Kromě svého rektorského působení Mistr Michael Abelus rozvíjel různorodé aktivity – psal básně, choval holuby a zejména se věnoval milostným hrátkám. Jeho koncentrace na samotný výkon rektorské funkce byla příliš často rozptylována. Ve škole se mu nedařilo držet kázeň a mravy učitelstva, kantora, školníka i žactva se výrazně rozvolnily. Chování rektora jim bohužel bylo v tomto směru inspirativním „příkladem“.

Jedno z milostných dobrodružství³⁸ nakonec vedlo k tomu, že Michael Abelus musel z Jihlavy tajně prchnout, ale byl nakonec v poutech přiveden zpět a uvězněn. Propuštěn byl až na přímý zákaz císaře Rudolfa II. Jihlavskou školu a rektorskou pozici opustil někdy na jaře roku 1585, neboť už v červnu téhož roku začala jihlavská městská rada hledat jeho nástupce.³⁹

Kdy přesně z Jihlavy posléze odešel, není známo. Stejně tak není mnoho zpráv o jeho dalších pobytech. Z několika málo informací je

³⁸ Blíže o něm viz příloha III.

³⁹ Marek, F.: cit. dílo, str. 45.

patrné, že se pohyboval na různých místech Evropy.

Zemřel po roce 1591 v bídě a nouzi v bavorském Řeznu.

Mistr Michael Abelus byl poměrně plodný latinsky píšící básník. A nejen plodný, ale i známý a obdivovaný, ba dokonce srovnávaný s největšími klasiky antické poezie. Svědčí o tom dvojverší Caspara Cunrada:

*Et gravis herois, elegis est suavis Abelus,
Carminibus certat Naso poeta tuis.*⁴⁰
(Verši svých vážných elegií je líbezný Abel,
soutěžit s nimi smí jediný Ovidius.⁴¹)

Z jeho vlastních děl sluší se uvést:

De tilia scholae Laubanensis, Görlitz 1564 (O lípě školy lubanské)

*Elegia ad Paulum Primum Prostannensem, castae eruditionis ac
morum studiis iuvenem ornatissimum.* Olomouc 1587 (Elegie na
Pavla Primuse Prostřejského ...)

*Consolatio super defectu sponsae, scripta ad amicum Paulum
Primum Prostannensem.* Olomouc 1587 (Útěšná báseň na zradu
snoubenky...)

Carminum libri quattuor 1590, 1594, 1599 (Čtyři knihy básní)

Heroicum poematum liber unus 1591 (Hrdinských básní jedna kniha)

⁴⁰ Truhlář, A.: *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickému, v Čechách
a na Moravě ve století XVI.*, sv. I, Praha 1908, heslo Abel Michael.

⁴¹ Překlad F. Marek. Viz Marek, F.: cit. dílo, str. 45.

Musae undecimae seu ineptae versificatoriae delibatio 1591 (Úlitba Múze jedenácté neboli nejapné veršotepecké)

In obitum Thomae Mitis 1591 (Na smrt Tomáše Mitise⁴²).

V každém případě patří postava Mistra Michaela Abela mezi nejpozoruhodnější rektory jihlavské vyšší latinské humanistické školy, byť se to neprojevalo přímo v jeho péči o rozvoj této školské instituce.

⁴² Tomáš Mitis byl rodák z Nymburka, mistr svobodných umění. Jeho velké zásluhy spočívají v oblasti vydavatelské. Jeho péčí byla vydána díla Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic a jiné významné humanistické spisy. Viz *Renesanční poesie*, ed. H. Businská, Academia, Praha 1975, str. 294-295.

Pátým rektorem vyšší jihlavské městské latinské školy byl v letech
1586 – 1592

Joachim GOLCIUS.

Po odchodu Michaela Abela začali představitelé města Jihlavy už od června roku 1585 hledat jeho vhodného nástupce. Po neblahých zkušenostech s poněkud uvolněnými mravy předchozího rektora i po dramatických okolnostech působení Mistra Joanna Ursina byly jejich požadavky na výběr vhodné osoby ještě náročnější než kdy předtím. Zejména se jednalo o zostřený požadavek přísného luterského pravověří a nový požadavek, aby kandidát byl vázán svazkem manželským.

Za těchto okolností bylo vcelku přirozené, že se jihlavská městská rada obrátila o pomoc na Mistra Joachima Pistoria, který v té době již delší čas působil na frankfurtské univerzitě jako profesor teologie.

Už na konci léta Mistr Pistorius oznamoval jihlavským radním, že má vytipováno několik vhodných kandidátů. Mezi nimi pak vůbec nejvhodnějším se jevil Mistr Joachim Golcius.

Jak psal Mistr Pistorius, byl Mistr Golcius člověkem „jemných způsobů, velice učeným a přitom skromným, v umění řeči a diskutování a kázání vysoce zblhlým. Zároveň vyznával pravou augsburskou konfesi. Kromě toho se před půlrokem řádně oženil.“⁴³

A nebyl to pouze Mistr Pistorius, kdo podal doporučení jihlavské městské radě, aby Mistra Golcia ustanovila rektorem vyšší latinské humanistické školy v Jihlavě.

⁴³ Parafráze sdělení podle J. Wallnera, cit. dílo, str. 54.

Velmi vřele doporučili tohoto mistra také další představitelé frankfurtské univerzity, kde Joachim Golcius několik let působil a v tomto působení spojoval nejen vynikající schopnosti pedagogické, ale také pevný a bezúhonný charakter a vysokou mravnost.⁴⁴

Jednání s Mistrem Golciem byla nakonec úspěšná a tento muž vysokých mravních kvalit a skvělých pedagogických schopností se ujal místa rektora jihlavské vyšší latinské školy. A nelze nedodat, že po ne příliš úspěšných předchozích volbách se tento výběr ukázal být neobyčejně podařený.

Přímé zprávy o Golciově jihlavském působení se bohužel nedochovaly (až na dvě nepodstatné písemnosti dochované v jihlavském archivu).

Nicméně o tom, že se mu dařilo a že byl schopen během čtyřletého působení výrazně pozvednout úroveň výuky i fungování celé školské instituce svědčí dostatečným způsobem zprávy o tom, že v tehdejší době se jihlavská vyšší latinská škola stala velice vyhledávanou institucí a že ji navštěvovali studenti nejrozumnějších národností pocházející z blízkých i vzdálených končin. Její pověst byla vskutku vynikající a přitom byla bezprostředně spojována právě s osobností jejího rektora.

Konec konců velice rádi vzpomínali na Golcia mnozí ze studentů, kteří posléze sami dosáhli výrazných úspěchů a stali se významnými osobnostmi kulturního a vědeckého života české a moravské společnosti.⁴⁵

⁴⁴ Marek, F.: cit. dílo, str. 46.

⁴⁵ Tak vzpomínal například Vavřinec Benedikt z Nudožer či Jan Campanus Vodňanský. Viz Marek, F.: cit. dílo, str. 46-47.

Jan Campanus Vodňanský mu věnoval jednu ze svých skladeb ve sbírce *Centuriae duae Charitum seu Epigrammatum ad moecenates et amicos scriptorum*.⁴⁶

Ještě v epitafu na Vavřince Benedikta z Nudožer bylo možné číst následující dvojverší:

*Tato láska mě z vlasti v moravskou Jihlavu vedla,
původcem studia kde veliký Golcius byl.*⁴⁷

V roce 1592 odešel Mistr Joachim Golcius do slovenské Kremnice, kde převzal podstatně lukrativnější místo městského kazatele.

S jihlavským prostředím však stále udržoval kontakt. Bylo to způsobeno také tím, že ho k Jihlavě vázaly příbuzenské vztahy a některé finanční záležitosti. (V roce 1591 se oženil s Elizabeth, dcerou Mistra Joanna Ursina.⁴⁸ Jeho druhou manželkou pak byla dcera Kašpara Stolshagia, významného jihlavského humanisty a tiskaře.⁴⁹)

⁴⁶ Viz Hemelík, M.: *Jan Campanus Vodňanský (Portrét renesančního básníka)*, ed. řada IGLAVIA DOCTA, sv. III, VŠPJ, Jihlava 2012, str. 19.

⁴⁷ Marek, F.: cit. dílo, str. 47.

⁴⁸ Wallner, J.: cit. dílo, str. 55.

⁴⁹ František Marek (*Studie, texty, básně*), cit. vyd., str. 49.

Šestým rektorem vyšší jihlavské městské latinské školy byl v letech
1592 – 1606

Casparus PELARGUS.

Také v případě Golciova nástupce sehrál svou pozitivní roli Mistr Pistorius. Pravděpodobně na jeho doporučení přišel do Jihlavy z Frankfurtu nad Odrou Mistr Casparus Pelargus, který byl uveden do rektorského úřadu 13. května 1592 a setrval v něm dlouhých 14 let. (Bylo to nejdelší působení mezi všemi jihlavskými rektory.)

Za doby jeho působení, které soudě dle jeho délky bylo velmi úspěšné, se však začaly poměrně značně měnit náboženské poměry v královském městě. Luterský protestantismus postupně ztrácel své pozice a naopak katolicismus se pomalu dostával do široké ofenzívy.⁵⁰

Napětí ve městě se proto nutně stupňovalo, což se přirozeně muselo odrazit v celém veřejném životě i v činnosti vzdělávací instituce, jež byla od svých počátků vždy orientována na luterský protestantismus.⁵¹

Jakékoli bližší zprávy o dlouhém působení Mistra Pelarga v pozici rektora vyšší latinské školy nejsou známy. V každém případě podobně jako jeho předchůdci i on chtěl co nejlépe zabezpečit svou budoucí existenci, a hledal proto nějaké lukrativnější uplatnění, zejména v oblasti duchovní služby.

⁵⁰ Blíže k tomu viz Pisková, R. a kol.: cit. dílo, str. 264.

⁵¹ Svědčí o tom také jedna aféra se studenty vyšší latinské školy za dob působení Mistra Caspara Pelarga. Blíže o tom viz příloha IV.

V okamžiku, kdy se smrtí faráře uvolnil duchovní úřad v nedalekém Stonařově, proto neváhal a od 1. ledna 1606 se tohoto úřadu ujal. Nechtěl však poškodit svou školu, a tak až do dubna vykonával oba úřady.⁵²

⁵² Viz Marek, F.: cit. dílo, str. 47.

Sedmým rektorem vyšší jihlavské městské latinské školy byl
v letech 1606 – 1608

Petr SCHMILAUER ze Smilova (Schmilau).

Narodil se v roce 1575 v jihlavské patricijské rodině, jejíž příslušníci zasedali v městské radě a jejíž jméno je úzce spojeno s mnoha jihlavskými událostmi v 16. století.⁵³

Jeho protestantští rodiče zcela samozřejmě svěřili školní vzdělání svého syna jihlavské vyšší latinské škole. Ve svých 18 letech odešel Petr Schmilauer dále studovat na univerzitu do Wittenbergu vybaven stipendiem z měšťanské nadace.

Stipendium bylo poměrně štědré (60 tolarů⁵⁴) a kromě toho obdržel Petr Schmilauer další finanční prostředky (40 tolarů), protože ve Wittenbergu studoval nejen klasické jazyky, ale také poslouchal přednášky z medicíny, v čemž pokračoval i na univerzitách v Jeně, Štrasburku a Basileji.

I z toho je patrné, že lékařské disciplíny zaujaly pozornost stipendistovu výrazně více než studium klasických jazyků. Nicméně podmínky udělení stipendia byly jasné – po ukončení studií měl povinnost se vrátit do rodného města a nastoupit jako nejvyšší představitel jeho školské instituce.

Petr Schmilauer ze Smilova byl do rektorského úřadu uveden slavnostním ceremoniálem 8. května 1606.⁵⁵ Nicméně v samotném

⁵³ Wallner, J.: cit. dílo, str. 61.

⁵⁴ Tamtéž, str. 62.

⁵⁵ Jeho popis viz výše na str. 14-15.

úřadu nesetřval dlouho. Již na jaře roku 1608 se svého úřadu vzdal, aby se mohl plně věnovat studiu své oblíbené medicíny.

Je to zajímavý případ jihlavského rodáka pocházejícího z patricijské rodiny a přitom nehledajícího jen výnosnější a výhodnější posty, ale skutečně milujícího vědění, který se vzdal jistého místa rektorského na jihlavské škole, aby se vydal na cesty za dalším studiem.⁵⁶

Vydal se tedy opět na univerzitu ve Wittembergu, kde pokračoval v lékařských studiích. V následujícím roce studia zakončil doktorátem z medicíny.

Do rodné Jihlavy se pak vrátil a zaujal místo druhého městského lékaře vedle dr. Ludwiga Kresla s platem 120 kop grošů ročně. V jeho povinnostech bylo mimo jiné ustanoveno, že se má zúčastňovat v „*examinibus publicis*“ (veřejných zkouškách) na vyšší latinské městské škole.⁵⁷

V dalším průběhu svého života se Petr Schmilauer ze Smilova dále zabýval klasickými i teologickými studii. Jeho životní osudy však přímo odrážely velké společenské změny, ke kterým došlo v souvislosti s porážkou stavovského odboje proti habsburskému císaři a nástupem důsledné rekatolizace Českého království a Markrabství moravského.

Petr Schmilauer (podobně jako mnozí jiní) v roce 1626 konvertoval ke katolicismu, aby mohl i nadále zůstat ve svém rodném městě.

⁵⁶ Wallner, J.: cit. dílo, str. 62.

⁵⁷ Tamtéž.

Později úzce spolupracoval také s jihlavským jezuitským gymnáziem a dokonce mu po své smrti odkázal celé své poměrně značné jmění – 24.000 zlatých.⁵⁸ (Jednalo se o hodnotu tří domů, dvou mlýnů a tří hospodářských dvorů.⁵⁹)

⁵⁸ Tamtéž, str. 63.

⁵⁹ Pisková, R. a kol.: cit. dílo, str. 342.

Osmým rektorem vyšší jihlavské městské latinské školy byl
v letech 1608 – 1613

Joannes Georgius FICLERUS.

O působení tohoto jihlavského rektora neexistují téměř žádné zprávy. Pocházel zřejmě ze saských Drážďan (k jeho jménu je připojen přídomek *Dresdensis*) a na rektorské místo byl doporučen Mistrem Casparem Pelargem. Městská rada totiž v té době již neměla na zahraničních studiích žádného stipendistu, který by mohl plnit své stipendijní závazky působením v rodném městě.

Mistr Ficlerus nabídku jihlavských radních přijal a 12. května 1608 byl slavnostně uveden do svého úřadu.

Ani on však po pěti letech působení neodolal nabídce lukrativnějšího postu duchovního správce v nedalekém Stonařově. Zde totiž 18. února 1613 zemřel Ficlerův přítel Mistr Caspar Pelargus. A tak Mistr Ficlerus pokračoval v přítelově díle nejen na poli školském, ale i duchovním.⁶⁰ Stolec správce jihlavské vyšší latinské školy však zůstal na čas neobsazen.

⁶⁰ Wallner, J.: cit. dílo, str. 63.

V nastalé situaci nějaký čas spravoval jihlavskou vyšší latinskou školu Ficlerův konrektor

Pavel AUSTERLITZER.

Byl to jihlavský rodák a městský stipendista, který svá vyšší studia absolvoval na univerzitě ve Wittembergu. Ještě před jejich dokončením v roce 1609 však byl povolán zpět do Jihlavy, aby převzal post konrektora jihlavské školy, který byl v té době uprázdněn.

Jeho vztah k jihlavské škole byl příkladný. Působil zde celkem 13 let a byl by působil i nadále, kdyby nebylo pobělohorské perzekuce.⁶¹

Jako zastupující rektor vedl vyšší latinskou školu v Jihlavě od února 1613 až do dubna 1614.

Na konci roku 1622 odstoupil z pozice konrektora. Od jihlavské městské rady dostal vynikající doporučení, se kterým odešel na Slovensko, kde se stal rektorem městské školy ve Spišské Nové Vsi.

Již za svých wittembergských studií sepsal pozoruhodné dílo *Disputationum metaphysicarum XIV* (Čtrnáctero metafyzických pojednání).⁶²

⁶¹ Marek, F.: cit. dílo, str. 49.

⁶² Tamtéž.

Devátým a předposledním rektorem vyšší jihlavské městské latinské školy byl v letech 1614 – 1620

Paulus MULLERUS.

Byl to další z cizinců, který byl pozván jihlavskou městskou radou k výkonu rektorské funkce. Pocházel z Wittembergu a do Jihlavy přicestoval 17. dubna 1614. Po týdenním pobytu byl 25. dubna slavnostně uveden do své funkce.

O jeho šestiletém působení v rektorské funkci se nedochovaly žádné relevantní zprávy. Je pouze doložitelné, že na podzim roku 1620 se své funkce vzdal kvůli výrazným zdravotním potížím.⁶³

⁶³ Wallner, J.: cit. dílo, str. 63.

Desátým a posledním rektorem vyšší jihlavské městské latinské školy byl v letech 1620 – 1623

Jan EBERHARDT.

Jediné, co je o tomto posledním rektorovi jihlavské vyšší latinské školy známo, je to, že pocházel z Jihlavy a na studia do Wittembergu odešel rovněž vybaven stipendiem měšťanské nadace.

Když se na podzim roku 1620 ujímal rektorské funkce, ještě netušil, že se zanedlouho odehraje nedaleko Prahy na Bílé Hoře bitva mezi císařskými vojsky a armádními sbory vzbouřených stavů, která definitivně rozhodne o osudu proslavené jihlavské vyšší latinské školy.

Jihlava se totiž poměrně aktivně účastnila odboje českých moravských stavů proti habsburskému císaři, a tak důsledky porážky stavovských vojsk musely nutně dopadnout i na královské město a jeho obyvatele.

Poměrně záhy se do Jihlavy dostavili protireformační církevní komisaři, aby zahájili své dílo zkázy všeho, co bylo spojeno s protestantismem a odbojem proti císaři. Jejich postup byl striktní, bez jakékoli smířlivosti a tolerance.

Latinská škola musela být zrušena. Její majetek (6.000 zlatých) připadl městu. Majetek školní měšťanské nadace byl zkonfiskován.

Poslední rektor Mistr Jan Eberhardt i s učitelstvem a studenty musel podle nařízení komisařů z 30. října 1623 školu okamžitě opustit.

Tím se skončila více než šest desetiletí trvající historie slavné jihlavské vyšší latinské humanistické školy.

PŘÍLOHY

Jak známo, běžný všednodenní život v renesančních městech Čech i Moravy byl velice pestrý a plný všelijakých drobných i větších, často komických, ale také tragických příhod.⁶⁴ Nezřídka měli na těchto pozoruhodných událostech svůj velký podíl studenti vyšších a vysokých škol, popřípadě jejich pedagogové.

Studentský a učitelský stav představoval totiž v renesanční době velice života plnou komunitu, v níž se odehrávalo mnoho zajímavého, ale zároveň také často odporujícího dobovým konvencím a leckterým obecně přijímaným zásadám. Zvláště studentský živel býval nezkrotný i v důsledku svého potulného způsobu života.

Na druhé straně však akademické obce, tj. zejména studenti a učitelé vyšších a vysokých učení, vždy představovaly intelektuální elitu společnosti, která byla nositelem všeho nového a pokrokového, ba někdy i revolučního.

Přirozeně, že to platilo také o členech akademické obce jihlavské vyšší latinské humanistické školy. A nejen o prostých řadových studentech a učitelích, ale rovněž o nejvyšších představitelích této všeobecně vážené a ctěné školské instituce.

Nicméně je pozoruhodné, že v jihlavských análech z renesanční doby (ostatně nepříliš hojných) nenalezneme nějaké výrazné množství pikantních historek ze studentského života, či o jeho případných střetech se světem vážených a ctihodných jihlavských měšťanů.

Nepočetní doboví kronikáři spíše zaznamenávali události mající vážnější charakter a případně i silný ideový obsah. (Přirozeně to

⁶⁴ Výborně to například dosvědčují zejména kratší historické prózy i odborné stati a velké monografie vynikajícího znalce historických reálií renesanční doby Zikmunda Wintera.

může být dáno také samotnou orientací a výběrem těch, kteří události zaznamenávali.)

Často se také z tohoto důvodu záznamy netýkají samotných studentů, nýbrž spíše představitelů vyšší latinské školy. Proto bude snad vhodné ilustrovat tuto skutečnost několika drobnými historkami vážícími se k postavám rektorů jihlavské školy.

V minulosti se o něco podobného pokusil skvělý a nenapodobitelným literárním způsobem dr. František Marek ve svých románech a povídkách, resp. odborných studiích.⁶⁵ Využíval přitom práce svých předchůdců či současníků – Julia Wallnera, Františka Hoffmanna a jiných – a nejruznějších archivních materiálů.

Není úkolem následujících stránek napodobovat jeho unikátní zpracování života v renesanční Jihlavě. Uvedené krátké historie by spíše měly být inspirací pro to, aby případní čtenáři obrátili svou pozornost k jeho skvělým pracím.

⁶⁵ O postavě tohoto vynikajícího učitele, literáta, překladatele a historika viz 4. a 5. svazek ediční řady IGLAVIA DOCTA, VŠPJ, Jihlava 2013.

O studentské statečnosti

aneb

poučná historie z počátků vyšší latinské humanistické školy
v Jihlavě.

Tato událost se stala 11. dne měsíce října léta Páně 1561. V tehdejší době sídlila nově vzniklá jihlavská vyšší latinská humanistická škola v náhradních prostorách, neboť její nová budova nebyla ještě postavena. Tímto dočasným asylem se podle rozhodnutí jihlavské městské rady staly prostory dominikánského kláštera sv. Kříže v Jihlavě.⁶⁶

Onoho zmíněného dne se seběhla událost, při které hrál značnou roli mladický zápal a nemalé sebevědomí studentů. Rektor jihlavské latinské školy Mistr Matthias Eberhardt mohl být spokojený a hrdý na své svěřence.

Co se vlastně stalo?

Okrádač mrtvol Wenzel Rössl, který se již dříve dopustil těžkých zločinů tím, že hanobil hroby a mrtvoly v jihlavském minoritském klášteře, ve farním kostele, na hřbitově a dokonce nezaváhal ani před otevíráním hrobů s těly pohřbenými před nějakým časem,

⁶⁶ Jen pro upřesnění je třeba dodat, že situace dominikánského řádu v Jihlavě se stala během druhé poloviny 16. století velice neutěšenou. Konvent byl téměř neobsazen a jeho chod se dařilo udržovat jen s vypětím všech sil.

Například při vizitaci dominikána Feliciano Nunguardy v roce 1574 bylo zjištěno, že v celém dominikánském konventu z bratří žije pouze samotný převor. Viz Černušák, T., Sedlák, T. (eds.): *Dominikáni v Jihlavě v proměnách staletí*, Evropský dům o.p.s., Jihlava 2012, str. 17. Podle Leupoldovy kroniky se v uvedený čas nacházeli v celém konventu jen dva bratři dominikáni. Viz Wallner, J.: cit. dílo, str. 22.

se v uvedeném říjnovém dni rozhodl, že se těchto bezbožných a zpupných skutků dopustí také v prostorách kláštera sv. Kříže.

Nalezl zde čerstvý hrob, otevřel ho a hledal v něm cennosti, které by mohl odcizit. Jeden z přítomných mnichů si ovšem všiml něčeho podezřelého a včas spustil poplach. Duchapřítomně se obrátil na přítomné studenty o pomoc při pronásledování bezbožného lupiče.

Po krátké, ale jistě dramatické honičce v jihlavských ulicích byl skutečně Wenzel Rössl nedaleko kláštera hbitými studenty zadržen. Bez jejich odvahy a rázného jednání by bezpochyby celkem snadno unikl, jako se mu to podařilo již mnohokrát.

Příběh by v tomto ohledu měl šťastné zakončení, jež by sloužilo studentům náramně ku cti. Použitý kondicionál je ovšem zcela na místě, neboť konec celé této historie se odehrál poněkud bizarně.

Podle tehdy uznávaného práva měl být bezohledný lupič odevzdán neprodleně před městský soud. Wenzel Rössl se totiž jako hanebný zločinec, narušitel hrobů a posvátného klidu mrtvých těl, nemohl odvolávat na v tehdejší době ještě obecně uznávané právo asyly na klášterní půdě.

Avšak dva dominikánští bratři, kteří tehdy představovali celý dominikánský jihlavský konvent, se rozhodli přesto Wenzela Rössla světské spravedlnosti nevydat a své rozhodnutí vysvětlovali tak, že jsou z hlediska svého pozemského poslání povinni poskytnout asyl každému, komu hrozí trest smrti a ten jistě zločinci hrozil. A tak nejen, že Wenzela Rössla nevydali městskému soudci, ale dokonce ho nechali klidně odejít.

Je ovšem pravdou, že za kratičkou dobu byl opět chycen a nakonec 18. října 1561 skutečně popraven.⁶⁷ Spravedlnost se i za přispění studentů jihlavské vyšší latinské školy nakonec přece jen prosadila.

⁶⁷ O celé události referoval ve své kronice Martin Leupold z Löwenthalu. Viz Wallner, J.: cit. dílo, str. 22.

O svobodné vůli aneb spor jihlavské školy s jihlavskou farou.

Kromě událostí všednodenních, někdy veselých a rozpustilých, jindy vážnějších či dramatictějších, váží se k fungování vyšší jihlavské latinské humanistické školy a k působení jejích nejvyšších představitelů i události velmi závažné, tj. zejména různé polemiky a spory, které někdy přesáhly i do veřejného života královského města.

Mezi skutečně vážné a městský život výrazně ovlivňující bezpochyby náležel spor, který se rozvinul mezi rektorem M. Joannem Ursinem a vrchním městským kazatelem (*pastor primarius*) dr. Johannem Hedericem (Heidenreichem) v roce 1581.

Nejprve je třeba něco málo poznamenat o osobě městského kazatele. Dr. Johannes Hedericus (Heidenreich) se narodil 21. dubna 1542 ve slezském Löwenbergu. Po studiích působil na řadě šlechtických i městských škol a posléze i jako profesor teologie na univerzitě ve Frankfurtu nad Odrou. Do královského města Jihlavy přišel v květnu roku 1575 jako městský kazatel.

Poměrně brzy se ukázalo, že tato volba nebyla tou šťastnou a nejvhodnější. Dr. Hedericus byl sice vysoce vzdělaným teologem, ale jinak to byl muž velice svárlivé povahy, autoritativní, samolibý, velmi panovačný, v oblasti teologických otázek naprosto netolerantní, ve věcech čistoty víry vždy útočný a hašteřivý.

Z toho důvodu nebylo nic podivného na tom, že záhy bylo jeho jihlavské působení spojeno s mnoha konflikty, spory a často

nevybíravými přemi. (Spor s Mistrem Ursinem totiž nebyl zdaleka jediným. Osočování a denunciaci považoval dr. Hedericus pravděpodobně za součást svého poslání. Z rouhačství obvinil před Mistrem Ursinem i rektora Mistra Pistoria. Podobně napadl jihlavského městského lékaře dr. Horsta a udal ho, že nenavštěvuje pravidelně kostel.⁶⁸)

Jako městský kazatel (*pastor primarius*) měl za povinnost mimo jiné dohlížet na výuku na vyšší latinské škole z hlediska zachovávání a respektování principů protestantského náboženství. V tomto směru bylo patrné, že v krátké době musí dojít ke střetu s rovněž vysoce vzdělaným M. Joannem Ursinem.

Dr. Hedericus nakonec ve zmíněném roce 1581 obvinil mistra Ursina z velice závažného skutku – totiž ze šíření kacířských názorů mezi studenty latinské školy. Ve svém obvinění poukazoval na tři základní „kacířské“ odchylky od teologických principů čisté protestantské víry, které našel v názorech rektora latinské školy:

- předně to bylo v učení o osobě Ježíše Krista,
- dále v učení o poslední večeři Páně,
- a konečně v otázce pojetí lidské svobodné vůle.

Mistr Ursinus se ovšem nezalekl a neváhal se velice ostře proti těmto útokům ohradit. Spor tak poměrně rychle nabyl na vysoké závažnosti, protože ho celá jihlavská veřejnost chápala jako spor mezi školou a farou. Oba učení muži se vzájemně obviňovali z heretických odchylek – M. Joannes Ursinus byl označen za stoupence kalvinismu, dr. Hedericus zase byl obviněn z flaciánství.⁶⁹

⁶⁸ František Marek (*Studie, texty, básně*), cit. vyd., str. 41.

⁶⁹ Calvinisté byli stoupenci učení Jana Kalvína, který vytvořil velice přísnou formu protestantského náboženství, v rámci které například zcela popíral svobodnou lidskou vůli. Flaciáni byli stoupenci Matthiase Flacia Illyrica, teologa z Jeny, který tvrdil, že dědičný hřích je vlastní podstatou člověka.

Konflikt mezi představitelem latinské školy a jihlavským městským kazatelem byl dlouhý a nesmlouvavý. Ani jedna ze stran nehodlala ustoupit. Jihlavská veřejnost i městská rada si záhy uvědomila, že je třeba nějakým způsobem tuto náboženskou při v zájmu veřejného klidu a pořádku vyřešit.

Vzhledem k tomu, že se jednalo v zásadě o spor výlučně teologický, vyžádala si jihlavská městská rada stanoviska autoritativních univerzitních institucí ve Wittembergu a Lipsku.

Univerzita ve Wittembergu ve svém prohlášení potvrdila, že M. Ursinus se ve svých stanoviscích ve věci osoby Ježíše Krista, ve svém pojetí poslední večeře Páně a ve výkladu svobody lidské vůle skutečně dopouští odchylky od ortodoxního luterského protestantismu.

Podobně se ve stanovisku lipské univerzity objevuje tvrzení: „*Errores, quos M. Ursinus scholasticis Iglauensibus in loco de Persona Christi et de libero arbitrio proposuit...*“ (Omyly, které hlásal M. Ursinus žákům jihlavským ve věci osoby Kristovy a svobodné vůle...) ⁷⁰ Tedy i tato vědecká autorita se přiklonila na stranu oprávněnosti obvinění jihlavského rektora z kalvinismu.

Mistr Ursinus se ovšem nehodlal jen tak vzdát a napadl univerzitní stanoviska z předpojatosti. Situace se zdála být neřešitelná. Městská rada se proto rozhodla pro pokus o definitivní rozřešení sporu.

Těsně před vánočními svátky roku 1582 svolala shromáždění obou stran konfliktu a všech farářů z okolních farností pod jihlavským patronátem. Na tomto shromáždění měl být spor rozhodnut. Ovšem nebyl, názory všech zúčastněných se rozcházely. Jednání se účastnil rovněž vysoce vzdělaný jihlavský městský písař Bernard Sturmius,

⁷⁰ Citováno dle Walllner, J.: cit. dílo, str. 40.

mimo jiné také známý humanistický básník, avšak ani on nebyl schopen poskytnout zásadní a konečné stanovisko.

Nakonec se přes neurčitost a nevyjasněnost celého sporu městská rada přiklonila na stranu dravého a útočného dr. Hederica, byť bylo patrné, že se v tomto směru dopouští jasné a vědomé křivdy. Jaký byl další osud M. Ursina, je popsáno výše.⁷¹

⁷¹ Viz výše, str. 25 a násl.

O nezbedném mistru

aneb

kterak nemravnost byla „potrestána“!

Mezi ctihodnými rektory jihlavské latinské školy se většinou setkáváme s muži vysoce vzdělanými, s pozoruhodnými pedagogickými schopnostmi, s literárním či básnickým nadáním a rovněž s pevnými mravními zásadami a ryzím charakterem. Ale jak už to tak bývá, vždy se najde určitá výjimka, která celou skupinu těchto mužů nějak ozvlášťuje.

Takovou výjimkou byl bezpochyby Mistr Michael Abelus, který se na jedné straně vyznačoval skutečným básnickým nadáním, které dokázal využít při tvorbě svých latinských poetických skladeb (ve své době velice ceněných a uznávaných), na straně druhé však žil životem poněkud rozmařilým, prostopášným, nerespektujícím mnohá tehdy uznávaná pravidla lidského soužití a společenské konvence. Svědčí o tom milostná historie, ve které hrál hlavní roli a jež výrazně zkrátila jeho jihlavské působení.

To bylo tak!

M. Michael Abelus se během svého jihlavského působení ve funkci rektora latinské školy stravoval u počestného a ctihodného jihlavského měšťana Vavřince Lynhytla (Linhýtla).

Rektor a básník Abelus byl muž renesančně založený, ve světě zběhlý a v milostných pletkách se dobře orientující. Není proto divu, že dcera měšťana Lynhytla Dorota velice snadno neodolala jeho okouzlujícím slovům a osobnímu charisma. City, které v ní vzbudil,

byly silné natolik, aby jeho milostnému vábení beze zbytku podlehla. Přirozeně se to neobešlo bez následků.

Mistr Abelus však nehodlal zbytek svého života strávit v prostředí měšťanské jihlavské rodiny a už vůbec se mu nezamlouvalo, že by měl vstoupit do stavu manželského. Zvolil proto nejsnazší řešení, které se nabízelo. Zcela tajně a velice rychle se z Jihlavy vytratil.

Ctihodný měšťan Lynhytl však v žádném případě nehodlal tuto pohanu své dcery Doroty jen tak strpět. Byla to příliš silná urážka a neúcta k váženému měšťanskému stavu. Proto neváhal a vbrzku zahájil usilovné pátrání po uprchlém prostopášníkovi.

Jeho pátrání bylo nakonec úspěšné. Mistr Abelus našel dočasný azyl na pražské Malé Straně. Po jedné bohatýrsky strávené noci se vracel domů. V temných malostranských uličkách však na něj čekalo překvapení. Znenadání se ho chopily velice silné paže a bez jakékoli milosti ho spoutaly a naložily na připravený povoz. Takto spoutaného si ho měšťan Lynhytl odvezl zpět do Jihlavy. Tam ho uvěznil ve svém domě s tím, že ho bude držet v poutech do té doby, dokud nebude souhlasit se sňatkem s nešťastnou Dorotkou. Jedině tak totiž bylo možno navrátit měšťanské dceři čest.

Rektor jihlavské školy ovšem nehodlal nic takového učinit. Nakonec se mu dostalo nečekané podpory. Jeho básně se velice zamlouvaly císaři Rudolfovi II. Když se panovník dozvěděl o jihlavské aféře, neváhal a svého oblíbence, kterého kdysi sám ověnil titulem „*poeta laureatus imperialis*“ (říšský básník ověnčený vavřínem), nejen podpořil, ale dokonce vystavil pro jihlavskou městskou radu příkaz, aby byl Michael Abelus z domácího vězení osvobozen.

Jihlavští radní se ovšem v tomto případě nechtěli podvolit. Přece jen celá aféra nebyla pouze pohanou Lynhytlovy rodiny, ale vrhala špatné světlo i na latinskou školu a potažmo i na celé jádro jihlavské

obce. Bylo třeba být s nešťastným Lynhytlem solidární. To byl důvod, proč městská rada neuposlechla císařovo naléhání.

Ani císař Rudolf II. nebyl vůbec zvyklý, aby se jeho příkazům tak razantně neuposlechlo. Pokusil se proto hledat další cesty, které by vedly k osvobození M. Abela. Prostřednictvím svým rádců (zejména Marxe z Lidlova) pohrozil jihlavským měšťanům, že by se jim mohlo přihodit cosi, co by jim rozhodně nebylo příjemné.

Není nic podivného na tom, že takovému tlaku nebyla schopna jihlavská městská rada dlouho odolávat. A tak zanedlouho byl Mistr Abelus zbaven pout a mohl opustit domácí vězení.

A tak tedy byl „potrestán“ prostopášný mistr. Na druhé straně se přece jen o jistou formu trestu jednalo, neboť už samotné jeho zadržení a posléze věznění bylo nepominutelnou hanou.

Školní výtržnosti

aneb

kterak studenti svého rektora chránili.

Na rozdíl od jiných českých a moravských měst, v jejichž análech z renesanční doby jsou popsána mnohá studentská alotria, šarvátky a výtržnosti, v jihlavské kronice se téměř nic takového nenalézá.

Jistě to neznamená, že by k něčemu podobnému tehdy nedocházelo, ale byly to záležitosti spíše drobného, marginálního charakteru, jejichž zaznamenání nepovažovali kronikáři za podstatné. Pokud se přesto nějaký záznam týká studentských záležitostí, pak se jednalo o věc spíše vážnou a dosvědčující spíše kladné než záporné vlastnosti studentů.

Jeden takový záznam se objevuje v zápisech z jara roku 1604. Celá příhoda souvisí s existencí tzv. české kaple, která stála u hradební zdi nedaleko farního kostela sv. Jakuba. V této kapli kázávali čeští kazatelé (Šimon Leva, Marcus Krum) každou neděli pro české obyvatele královského města.

Během roku 1600 přišel ovšem na jihlavskou faru nový správce Dominicus Manus dosazený tehdejšími opatem strahovským. Tento nový duchovní správce byl exponentem nastupujícího katolicismu, a proto nechal českou kapli zavřít. Marně se tehdy proti této zvůli protestovalo, marně byly snahy představitelů českého obyvatelstva Jihlavy.

Situace se ještě zhoršila v roce 1603, kdy strahovský a želivský opat Jan Lohelius (později se pro svou katolickou horlivost stal

arcibiskupem pražským) dosadil do Jihlavy nového kazatele mistra Caspara.

Byl fanatickým stoupencem katolicismu a „papeženeckým knězem“. Aby ještě lépe šířil své názory, rozhodl se, že bude kázat i v české kapli, kterou se mezitím Dominicus Manus rozhodl určit pro potřeby katolického kultu.

V této chvíli se ovšem jihlavská městská rada vzepřela a kazatelovu žádost zamítla. Reakce na sebe nenechala dlouho čekat. Oba katoličtí kněží podali jihlavské městské radě rozhořčenou stížnost na chování rektora Pelarga a jeho žáky.

Celá událost se sběhla takto:

26. dubna 1604 se procházeli oba kněží spolu s cizími mnichy v okolí farního kostela. Potkali jednoho ze žáků školy, který na ně údajně posměšně pokřikoval „Mniši – vlci!“ . Když ho chtěli kvůli jeho drzému pokřiku zadržet, utekl jim a schoval se v domě školy. Ta před nimi zůstala uzavřena a oni se hlasitě dožadovali toho, aby jim byl nezbedný žák vydán. Co následovalo, v tom se ovšem líčení obou stran sporu liší.

Stěžovatelé tvrdili, že na jejich žádost o vydání žáka rektor reagoval tím, že jim spílal, nechal rozeznít školní zvon a svolal další žáky, kteří pak kněze i mnichy napadli kameny. Útok byl tak prudký a nečekaný, že se kněží i mniši začali obávat o svůj život a museli se rychle ukrýt v nedaleké české kapli.

Mistr Casparus Pelargus naopak tvrdil, že kněží sami rozezněli školní zvon a velice bouřlivě žádali, aby jim byl vydán chlapec, který se jim posmíval. Když jim rektor pokojně vysvětloval, že o ničem neví, nikoho neskrývá a toho darebu by sám rád vyhledal, nenalezl u kněží a mnichů žádné pochopení, naopak začali po něm

oni házet kamení. K jeho ochraně se mezitím shromáždili další žáci školy, rozhodně však neozbrojeni. Rektor nakonec zareagoval tím, že dal pokyn „*Venite omnes!*“ (Všichni se rozejděte!)

Celý spor se pak projednával i v komisi určené pro urovnání sporů mezi radou a mnichy. Výsledkem bylo napomenutí obou stran sporu s tím, že mají za povinnost se přičinit o větší míru smířlivosti a zdržet se všech pomlouvačných řečí.

V každém případě tato událost prokázala, že mezi rektorem M. Pelargem a jeho žáky panovalo výborné srozumění, což přirozeně sloužilo celé školní instituci ke cti.

Použitá literatura:

- 1) Marek, F.: Humanistická škola v Jihlavě, in: *De vita scholastica aneb o životě ve školách*, ed. M. Hemelík, VŠPJ, Jihlava 2011.
- 2) Martínek, J.: *Martiniana. Studie o latinském humanismu v českých zemích*, Academia, Praha 2014.
- 3) Pisková, R. a kol.: *Jihlava*, Lidové noviny, Praha 2009.
- 4) *Renesanční poesie*, ed. H. Businská, Academia, Praha 1975
- 5) *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě. Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia cultae*. Eds. A. Truhlář, K. Hrdina, J. Hejnic, J. Martínek, sv. 2, Praha 1966.
- 6) Storchová, L.: *Paupertate styloque connecti (Utváření humanistické učené komunity v českých zemích)*, Skriptorium, Praha 2011, str. 275 a násl.
- 7) Truhlář, A.: *Rukověť k písemnictví humanistickému, zvláště básnickému, v Čechách a na Moravě ve století XVI.*, sv. I, Praha 1908.
- 8) Wallner, J.: Geschichte des k.k. Gymnasiums zu Iglau, in: *Einunddreissigstes Programm des k.k. Staats-Ober-Gymnasiums zu Iglau. Veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1880-1881*.
- 9) Winter, Z.: *Život a učení na partikulárních školách v Čechách v XVI. století a XVII. století; kulturně historický obraz*, Praha 1909.

Martin Hemelík

Viri docti Iglavienses
(Učení muži jihlavští aneb deset rektorů jihlavské latinské
městské školy)

Vydala Vysoká škola polytechnická Jihlava, 2014

Vydání první

Grafická úprava: akad. malíř V. Netolička (první kresebný návrh
obálky)
Lukáš Mikula

Tisk: AMAPRINT- Kerndl, s.r.o.

Náklad: 150 výtisků

ISBN 978-80-87035-95-5